

the sequence of events and cause-and-effect relationships; formation of an internal action plan. The content of the program, methods, rules and conditions of working with children is described in the article. The condition for the effective formation of the primary-school-aged children's with autism spectrum disorders necessary functions and skills is a comprehensive approach. Prognostic functions correction of their imagination involves not only influencing these abilities, but also the development of logical thinking and mental operations, between which a close relationship is traced. Correctional activities should be carried out not only on individual lessons, but also developed through specific correctional and developmental goals as a component of the educational process.

Key words: *younger students; autism spectrum disorders; imagination; prognostic functions of imagination; function correction; correction program.*

Авторський внесок кожного зі співавторів: Миронова С. П. – 35 %, Боровець Д. П. – 50 %

Стаття надійшла до редакції / Received 15.02.2025

Прийнята до друку / Accepted 25.04.2025

Унікальність тексту 96,2 % («StrikePlagiarism» ID 330611750)

© Миронова Світлана Петрівна, Боровець Діана Петрівна, 2025

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2025-12-15>

УДК 378.4:376-056.26

Людмила Миколаївна Ніколенко

ORCID iD 0000-0001-8708-3117

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри педагогіки, дошкільної та спеціальної освіти,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

l.nikolenko1@gmail.com

СУТНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ІНКЛЮЗИВНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

У науковій статті здійснено комплексний аналіз поняття інклюзивного освітнього простору закладу вищої освіти як важливого елементу освітньої системи, що сприяє включенню осіб з ООП у вищу освіту.

Дослідження охоплює також визначення категорії «здобувач вищої освіти з особливими освітніми потребами». Аналізуються різні підходи до категоризації особливих освітніх потреб та розглядаються варіанти їх сукупностей у науковій літературі та нормативно-правових документах.

Розглянуто основні відмінності між традиційним та інклюзивним освітнім простором. Автор визначає інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти як цілісний структурований інституційний простір, що забезпечує рівний доступ до якісної вищої освіти та необхідну підтримку всім здобувачам, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей і задовольняє умови для академічного, соціального, особистісного саморозвитку та професійного зростання всіх учасників освітнього процесу.

Наголошується, що інклюзивний освітній простір ЗВО є важливим чинником реалізації права на освіту осіб з ООП та забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Ключові слова: *інклюзія у вищій освіті, інклюзивний освітній простір, студенти з особливими освітніми потребами, рівний доступ, соціальна модель інклюзії, вища освіта, особливі освітні потреби, освітній простір, рівність, заклад вищої освіти.*

Вступ. Актуалізація концепції інклюзії у вищій освіті підпорядкована соціальній моделі інклюзії, цілям сталого розвитку та інтеграції системи вищої освіти України в єдиний європейський простір вищої освіти.

Методологічним підґрунтям, яке уможливорює реалізацію на вищому освітньому рівні інклюзивних принципів та підходів, є глибокий науково-теоретичний аналіз та науково-практичні дослідження проблеми інклюзивної освіти.

Концептуальні засади, наукові підходи та змістове осмислення інклюзивної освітньої концепції розроблені вченими інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (В. Засенко (2017; 2024), В. Кремінь (2013), Л. Прохоренко (2024) та ін). Сьогодні науковцями Інституту (Л. Даниленко, Н. Квітка, Л. Коваль, Н. Компанець, А. Лапін, Ю. Найда, Н. Ярмола та ін.) представлено широкий спектр комплексних досліджень емпіричного характеру. Практичне втілення результатів репрезентовано підручниками, посібниками, модельними навчальними програмами, навчально-методичними комплексами, які розкривають методики і технології інклюзивного навчання дітей з ООП на рівні дошкільної та загальної середньої освіти.

Інклюзивна вища освіта покликана забезпечити рівноправність здобувачів з ООП на отримання вищої освіти та гарантувати їм конкурентоздатність на ринку праці і можливість саморозвитку. Отже, суб'єктом інклюзивної вищої освіти є здобувач вищої освіти з особливими освітніми потребами.

Щодо визначення цієї категорії, то очевидно, що це особа (молода чи доросла людина) з ООП, яка здобуває вищу освіту і потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (*Про освіту*, 2017). Більш дискусійним (чи то варіативним) є визначення особливих освітніх потреб, серед яких виділяють, наприклад, такі групи:

- труднощі у навчанні, не обумовлені обмеженнями можливостей; обмеження можливостей внаслідок біологічної/органічної

причини; труднощі через несприятливі соціально-економічні, культурні та/або лінгвістичні умови (В. Засенко, Л. Прохоренко, 2024);

- особливі освітні потреби мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів. Додатковими ресурсами можуть бути: персонал (для надання допомоги у процесі навчання); матеріали (різноманітні засоби навчання, зокрема допоміжні та корекційні); фінансові (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг) (*International Standart*, 2025);

- до складу студентів з особливими освітніми потребами належать категорії вразливих, незахищених та недостатньо представлених студентів (*Principles and guidelines*, 2025);

- потреби соціальні, географічні (студенти-іноземці), психологічні, пов'язані із особливою обдарованістю, порушенням здоров'я, віком, участю у бойових діях, належністю до меншин (Єчкало, Ткачук, 2017);

- особливі потреби: порушення зору, слуху, фізичного розвитку, специфічні розлади навчання, розлад спектра аутизму; інші труднощі (наприклад, психологічні розлади, порушення спілкування або хронічні соматичні захворювання), несприятливе соціальне та економічне становище (наприклад, студенти з низьким доходом або з маленькими дітьми) (*Centrum Carolina*, 2025).

Навіть попередній розгляд особливих освітніх потреб вказує на їх розмаїття. Ширше вивчення показує різносторонні описи таких потреб: з медичної точки зору (клінічний підхід), психологічної (відповідно до складових здоров'я), педагогічної (за критерієм засвоєння навчальної інформації), соціальної (труднощі у взаємодії та комунікації соціокультурного плану) та інші.

Найбільш доцільним видається дотримуватись у цьому питанні соціальної моделі визначення особливих освітніх потреб здобувачів вищої освіти, згідно з якою будемо вважати, що *здобувач вищої освіти з особливими освітніми потребами* – це здобувач вищої освіти, який має тимчасові або статичні труднощі з навчанням та соціальною інтеграцією і потребує створення необхідних сприятливих умов для забезпечення свого права на якісну вищу освіту, саморозвиток та професійне зростання.

Такі умови можливо повноцінно створити в інклюзивному освітньому просторі закладу вищої освіти.

Таким чином, **основним завданням статті** формулюємо розкриття сутнісних характеристик поняття «інклюзивний освітній простір» стосовно закладів вищої освіти.

Методи дослідження. Центральним методом дослідження обрано контент-аналіз. Це якісно-кількісний метод вивчення документів, що характеризується об'єктивністю висновків і суворістю процедури та відбувається у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної дійсності, які висловлюються чи навпаки приховуються в документах, так і внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження (Іванов та ін., 2018). Контент-аналіз реалізується через впорядковане виконання дослідницьких процедур: вибір одиниць дослідження, формування груп досліджуваних джерел, визначення гіпотези, розробка та аналіз системи категорій, оцінювання валідності та інтерпретація результатів.

Слідуючи дослідницькій процедурі за цим методом, одиницями дослідження ми обрали «освітній простір» та «інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти»; сформували наукові джерела стосовно цих феноменів у відповідні дві групи; висунули гіпотезу, що «інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти» має низку особливих відмінних характеристик; проаналізували наукові тексти на предмет дослідження; уклали порівняльну таблицю, яка допомогла інтерпретувати та узагальнити результати проведеної роботи.

Основні результати дослідження. Виходячи із соціофілософського тлумачення понять «середовище» та «простір» та дотримуючись позиції В. Засенка (2017), В. Кременя (2013), В. Нечипоренко (2020), М. Ярмаченка (ред., 2001), О. Топузова та А. Цимбалару (2019) та інших вітчизняних вчених, концентруємося на розгляді конструкту «інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти» у світлі феномену «освітній простір», який

обрано базисом основного характеризованого поняття.

До розгляду освітнього простору обираємо системно-цілісний підхід і сприймаємо його як елемент суспільної системи освіти певного рівня й інституційного значення. Освітній простір (за М. Ярмаченком, 2001) забезпечує можливість формування особистості під впливом виховання, самоосвіти, оточення та моральних і духовних цінностей, що виступають культурним надбанням певної особи. Певний окремо взятий простір навчального закладу розглядається як підпростір глобального освітнього простору (Кремень, Биков, 2013), частиною якого виступає цей навчальний заклад, а також усі об'єкти глобального освітнього простору, із якими навчальний заклад взаємопов'язаний.

Зазначене уможливорює розгляд освітнього простору, який створюється в межах окремого закладу освіти як сегмент цілісності і як підсистема в системі, що детермінує її відкритість.

Під поняттям «освітній простір» у вищій освіті мається на увазі частина соціально-педагогічного середовища, у якому реалізується взаємодія студентів з іншими студентами, викладачами та медіа, що спрямовується на професійно-соціально-педагогічне становлення студента (Basic, Lokareva, Stadnichenko, 2021).

Як бачимо, освітній простір актуалізується в якості інституційної форми соціального буття, де постають умови для функціонування і розвитку суб'єктів соціальної та професійно спрямованої взаємодії.

Для нас суттєвим є те, що освітній простір аналізується як педагогічна реальність і може бути об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу та формування (Цимбалару, 2016; 2019).

Отже, створення інклюзивного освітнього простору потребує такого системного підходу, який інтегрує в одну констатну фізичне середовище, зміст навчання, методики викладання та комунікативні аспекти. Цей підхід сприяє формуванню умов для академічного, соціального та особистісного зростання всіх учасників освітнього процесу, забезпечуючи освітню рівність і підтримуючи розвиток інклюзивної освіти.

У контексті здійснюваного дослідження виявлено, що інклюзивний освітній простір – це соціальний простір, комплексний конструкт, у центрі якого знаходяться тісні соціальні контакти та співпраця учасників освітнього процесу. Він має забезпечувати наступність, послідовність та безперервність освітнього та реабілітаційного процесів (Чайковський, 2011); такий простір має об'єднувати практичний, управлінський та моніторинговий кластери (*Communication from the Commission*, 2017), він є важливою константою соціальної політики держави, системою освітніх послуг, що заснована на принципах забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання. Об'єднувальну роль в системі інклюзивних освітніх послуг на різних рівнях може відігравати такий інституційний сегмент, як інклюзивно-ресурсні центри (Засенко, В., 2017).

Визначальними щодо інклюзивності є й такі характеристики освітнього простору ЗВО, що, взаємодіючи в інклюзивному освітньому просторі, суб'єкти намагаються зробити освітню реальність більш зрозумілою, і, роблячи це, вони конструюють і реконструюють свої ідентичності (Johnsson; Blivik; Basic, 2019).

Інклюзивний освітній простір в університетах має ґрунтуватись на тристоронній структурі, яка відповідає різноманітним фізіологічним, когнітивним і культурним потребам студентів (Holeton, 2020), і сприяти стабільності життя молоді людини з ООП, адже освіта є центральним ресурсом для сприяння незалежності молоді, а також для утвердження себе на ринку праці та участі в житті суспільства в цілому (Basic, Matsuda, 2020; Foster, 2012; Björk, Danielsson, Basic, 2019).

З опорою на здійснене вивчення цілісних наукових досліджень, міжнародної документальної бази, а також окремих наукових розвідок можемо представити константу, що інклюзивний освітній простір є динамічною модифікованою формою загального освітнього простору, він інтенсивно інтегрується в глобальну освітню парадигму через соціальну інклюзію, оскільки найбільшою мірою відповідає постулатам сталого розвиненого людиноцентрованого суспільства.

На сьогодні існує певна розбіжність у сутності, функціоналі та призначенні інклюзивного освітнього простору у порівнянні з традиційним (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінні риси традиційного та інклюзивного освітнього простору ЗВО

(Джерело: власна розробка автора)

Традиційний освітній простір	Інклюзивний освітній простір
Сутність	
Виступає частиною глобального освітнього простору і діє в межах суспільної системи освіти. Визначається як педагогічна реальність, що формується під впливом навчального середовища, соціальних взаємодій, виховання та саморозвитку. Охоплює академічний, науковий, соціокультурний та цифровий складники, що можуть розширюватися і доповнюватися	По-особливому сформований соціально-педагогічний простір, що поєднує академічне навчання та соціальну взаємодію через адаптивні механізми підтримки здобувачів із різними особливими освітніми потребами. Фокусується не лише на змісті освіти, а й на організаційних, комунікативних та технологічних умовах, що забезпечують універсальність освітнього дизайну, комфортне навчання та професійне становлення
Призначення	
Забезпечення професійного та особистісного розвитку здобувачів через освітню діяльність, наукові дослідження та соціальні комунікації. Надання можливостей для здобуття вищого освітнього рівня, професійного становлення та особистісного розвитку. Задоволення потреб держави у фахівцях вищого ґатунку та спеціалістах вищої кваліфікації у визначених галузях.	Окрім основного призначення, відповідність Концепції інклюзивного суспільства визначається у формуванні середовища, де всі студенти, зокрема із ООП, можуть повноцінно реалізовувати свої освітні права, соціалізуватися та професійно розвиватися. Створення умов для включення осіб з ООП у життя суспільства.

Функціонал	
Розвиток інтелектуального, культурного, наукового та соціального потенціалу молоді. Організація науково-дослідницької діяльності. Інтеграція в єдиний європейський простір вищої освіти. Використання інформаційних технологій для розвитку інновацій в освіті. Сприяння самореалізації особистості через різноманітні види освітньої активності.	Окрім зазначених пріоритетних функцій, інклюзивний освітній простір виконує ширшу місію: інтеграція освітніх підходів та методик викладання за принципом доступності для всіх, забезпечення гнучкості та універсальності освітнього дизайну (врахування фізіологічних, когнітивних, культурних особливостей здобувачів), мінімізація бар'єрів у суспільстві, розвиток інклюзивних комунікацій. Гарантування наступності та безперервності освіти для кожного, хто цього бажає, психолого-педагогічної підтримки учасників освітньої взаємодії. Сприяння соціальній самореалізації осіб з ООП. Розробка інклюзивних політик та сприяння інституційній інклюзії. Консолідація зусиль громадянського суспільства, державних органів та роботодавців в реалізації інклюзивного освітнього процесу в ЗВО.

Можемо констатувати, що інклюзивний освітній простір педагогічною наукою та освітньою практикою розглядається таким чином:

- цілісна система;
- окремий освітній кластер;
- соціально-педагогічне середовище;
- специфічний об'єкт педагогічного впливу;
- форма соціального буття;
- особлива педагогічна реальність;
- константа всієї соціальної політики держави.

На основі здійсненого контент-аналізу в царині системно-цілісного, компетентнісного підходів та концепції людиноцентричного суспільства сталого розвитку визначаємо *інклюзивний освітній простір закладу вищої освіти* як цілісний структурований інституційний простір, що забезпечує рівний доступ до якісної вищої освіти та необхідну підтримку всім здобувачам, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей, і задовольняє умови для академічного, соціального, особистісного саморозвитку та професійного зростання всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Здійснений науковий пошук дозволяє констатувати такі сутнісні характеристики досліджуваного концепту.

Інклюзивний освітній простір функціонує не як певний дизайн-проект, а як єдина відкрита система наукових, педагогічних, соціальних, психологічних, корекційно-реабілітаційних,

організаційних та фінансово-господарських підходів до забезпечення рівних прав на вищу освіту та опанування необхідних професійних компетентностей.

Інклюзивний освітній простір ЗВО має бути максимально безбар'єрним, тобто адаптованим таким чином, щоб кожен студент, викладач чи інший працівник, а також особа, що тимчасово у ньому перебуває (незалежно від своєї статі, віку, фізичних можливостей, походження, соціального стану чи стану здоров'я), відчували себе комфортно і рівно у задоволенні власних потреб та реалізації прав, а також у виконанні вимог та обов'язків.

В інклюзивному освітньому просторі ЗВО підтримується ідея, за якою не окремий учасник долає труднощі комунікації та співдіяльності, а кожен вносить свою частку в одне велике зусилля з мінімізації бар'єрів для всіх, кожен відчуває себе цінним, відстежується та підтримується прогрес всіх студентів, співробітників, викладачів, менеджерів та інших працівників.

Інклюзивний освітній простір охоплює сукупність соціальних та навчальних зв'язків, умов та способів різноаспектної співпраці, засобів та ресурсів, що забезпечують право на вищу освіту всім, хто прагне та у змозі її досягти, і сприяють самореалізації кожного та максимальній залученості у суспільне життя. У такому освітньому просторі для забезпечення якісної професійної підготовки здобувачів з ООП заклад вищої освіти залучає роботодавців як рівних партнерів, гарантуючи рівний

доступ до освітніх можливостей, постійно взаємодіє з державними органами та громадськістю, які забезпечують підтримку і безпосередньо впливають на інклюзивний освітній процес.

В інклюзивному освітньому просторі ЗВО остаточно окреслюється автономія здобувачів з ООП. Вони розвивають здатність діяти, самостійно здійснювати вибір і регулювати власне життя. Різноманіття (індивідуальні особливості: стать, вік, етнічність, фізичні можливості, статус ветерана, ґендер, сімейний стан, сексуальна орієнтація, стан здоров'я тощо) тут сприймається як ресурс інклюзивного розвитку і вдосконалення закладу. Інклюзивна культура, розвинена в інклюзивному

освітньому просторі ЗВО, заохочує всіх до спільного усунення суспільних бар'єрів.

Створення в ЗВО такого простору є єдиною обов'язковою умовою сталого розвитку і видається можливим лише через зацікавлену співпрацю всіх причетних: керівного, науково-педагогічного, студентського сегменту, працівників різноманітних служб, профспілкової та студентської організації, органів управління місцевої громади, стейкхолдерів, громадських організацій та інших зацікавлених у розбудові інклюзивного суспільства сторін.

Подальше дослідження проблеми буде зосереджено на взаємоузгодженості зазначених характеристик.

Література

- Засенко В. Спеціальна освіта: кроки до змін. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2017. (1), 7–12. URL : <https://surl.li/mxqtde> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Іванов В., Батаєва К., Коритнікова Н., Костенко Н., Семотюк О., Юзва Л. Сучасні методики контент-аналізу: навчальний посібник / за заг. ред. Костенко Наталії, Батаєвої Катерини та Іванова Валерія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 416 с.
- Кремень В., Биков В. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1188/1/Art100Text-3.pdf> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Нечипоренко В. В. Системно-інституційна діяльність закладу вищої освіти щодо реалізації національних пріоритетів кадрового забезпечення інклюзивної загальноосвітньої практики *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy*. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3). С. 140–152. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-14>
- Педагогічний словник. *АПН, Ін-т педагогіки* / За ред. М. Д. Ярмаченко ; Київ : Педагогічна думка. 2001. URL : <https://surl.li/jgwylo> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380 URL : https://urist.com.ua/pro_osvitu/st-1 (Дата звернення: 01.04.2025)
- Спеціальна педагогіка і психологія : сучасний термінологічний словник* / За ред. Прохоренко Л., Засенко, В. Київ : Генеза. 2024. URL : <https://ispukr.org.ua/?p=12942> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Ткачук В. В., Єчкало Ю. В. Класифікація учнів з особливими освітніми потребами 2017. URL : <https://surl.li/ezctvo> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Топузов О. М., Цимбалару А. Д. Стан шкільної практики організації навчальної взаємодії учнів із об'єктами освітнього середовища. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy*. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 59–66 DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-6>
- Цимбалару А. Д. (2016). Освітній простір: сутність структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*, (1), 41–49. URL : <https://surl.li/pynrda> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Чайковський М. Є. (2011). Інклюзивний освітній простір як сучасний педагогічний феномен. *Інститут проблем виховання НАПН України*, 16–24 URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4725/1/1_2011.pdf#page=16 (Дата звернення: 01.04.2025)

- Basic G., Lokareva G. V., Stadnichenko N. V. Inclusive educational spaces and social pedagogical recognition: Interaction- and social-pedagogy-inspired analysis of space dynamics in compulsory, upper-secondary and post-secondary education. *Education Sciences*, 2021. 11(11), 754. DOI : <https://doi.org/10.3390/educsci11110754> (eng)
- Basic G., Matsuda Y. (2020). Inclusion and obstacles in the Swedish social pedagogical context: An analysis of narratives on working with unaccompanied refugee minors with wartime experiences in institutional care. *Hrvatska Revija za Rehabilitacijska Istrazivanja*. URL : <https://surl.it/pvgrqr> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Björk K., Danielsson E., Basic G. Collaboration and identity work: A linguistic discourse analysis of immigrant students' presentations concerning different teachers' roles in a school context. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 2019. 41, 26–47. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10714413.2019.1623649> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Centrum Carolina of the Charles University. (n.d.). URL : <https://centrumcarolina.cuni.cz/CCENG-194.html> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strengthening European identity through education and culture. The European Commission's contribution to the Leaders' meeting in Gothenburg (2017, November 17). *European Commission*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A673%3AFIN> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Foster R. *Adorno: The recovery of experience*. State University of New York Press. 2012. URL : <https://www.google.com/books?hl=uk&lr=&id=NrE6GchSAUgC&oi=fnd&pg=PR3&dq=R.+Foster,+2012> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Holeton R. Toward inclusive learning spaces: Physiological, cognitive, and cultural inclusion and the learning space rating system. *Organization and Culture*. 2020. URL : <https://er.educause.edu/articles/2020/2/toward-inclusive-learning-spaces> (Дата звернення: 01.04.2025)
- International Standard Classification of Education. URL : <https://egracons.eu/sites/default/files/Isced%202013%20fields%20of%20education%20code%20list.pdf> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Johnsson A., Blivik G., Basic G. (2019). Newly arrived parents and collaboration in Swedish school—an interactionally and ethnomethodologically inspired analysis of proposed collaborative alliances and triads. *Nationell specialpedagogisk konferens: Samverkan för inkludering-som möjlighet och utmaning*, Örebro University, Sweden. URL : <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1370408/FULLTEXT02.pdf> (Дата звернення: 01.04.2025)
- Principles and guidelines to strengthen the social dimension of higher education in the EHEA. *Annex ii Rome ministerial communiqué* URL : https://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf (Дата звернення: 01.04.2025)

References

- Basic, G., & Matsuda, Y. (2020). Inclusion and obstacles in the Swedish social pedagogical context: An analysis of narratives on working with unaccompanied refugee minors with wartime experiences in institutional care. *Hrvatska Revija za Rehabilitacijska Istrazivanja*. <https://surl.it/pvgrqr> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Basic, G., Lokareva, G. V., & Stadnichenko, N. V. (2021). Inclusive educational spaces and social pedagogical recognition: Interaction- and social-pedagogy-inspired analysis of space dynamics in compulsory, upper-secondary and post-secondary education. *Education Sciences*, 11(11), 754. <https://doi.org/10.3390/educsci11110754> (eng).
- Björk, K., Danielsson, E., & Basic, G. (2019). Collaboration and identity work: A linguistic discourse analysis of immigrant students' presentations concerning different teachers' roles in a school context. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 41, 26–47. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10714413.2019.1623649> (Date of access: 01.04.2025) (eng)
- Centrum Carolina of the Charles University. <https://centrumcarolina.cuni.cz/CCENG-194.html> (Date of access: 01.04.2025) (eng).

- Chaikovskiy, M. Ye. (2011). Inclusive educational space as a modern pedagogical phenomenon. *Institute of Educational Problems of NAPS of Ukraine*, 16–24. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4725/1/1_2011.pdf#page=16 (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strengthening European identity through education and culture. The European Commission's contribution to the Leaders' meeting in Gothenburg (2017, November 17). *European Commission*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A673%3AFIN> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Foster, R. (2012). *Adorno: The recovery of experience*. State University of New York Press. <https://www.google.com/books?hl=uk&lr=&id=NrE6GchSAUgC&oi=fnd&pg=PR3&dq=R.+Foster,+2012> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Holeton, R. (2020). Toward inclusive learning spaces: Physiological, cognitive, and cultural inclusion and the learning space rating system. *Organization and Culture*. <https://er.educause.edu/articles/2020/2/toward-inclusive-learning-spaces> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- International Standard Classification of Education. <https://eграcons.eu/sites/default/files/Isced%202013%20fields%20of%20education%20code%20list.pdf> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Ivanov, V. (2018). The possibilities of content analysis and its applications. *Modern Methods of Content Analysis*. https://www.researchgate.net/publication/326736532_Sucasni_metodiki_kontent-analizu (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Johnsson, A., Blivik, G., & Basic, G. (2019). Newly arrived parents and collaboration in Swedish school—an interactionally and ethnomethodologically inspired analysis of proposed collaborative alliances and triads. *Nationell specialpedagogisk konferens: Samverkan för inkludering-som möjlighet och utmaning*, Örebro University, Sweden. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1370408/FULLTEXT02.pdf> (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Kremen, V., & Bykov, V. (2013). Categories «space» and «environment»: Features of model representation and educational application. *Theory and Practice of Social Systems Management*. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1188/1/Art100Text-3.pdf> (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Nechyporenko, V. V. (2020). Systemic and institutional activities of a higher educational establishment to implement national priorities for staffing inclusive general educational practice. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal. Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 2(3). 140–152. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-14> (ukr).
- Principles and guidelines to strengthen the social dimension of higher education in the EHEA. Annex II Rome ministerial communiqué https://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf (Date of access: 01.04.2025) (eng).
- Prokhorenko, L., & Zasenkov, V. (Eds.). (2024). *Special Pedagogy and Psychology: Modern Terminological Dictionary*. Kyiv : Genesis <https://ispukr.org.ua/?p=12942> (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Tkachuk, V. V., & Yechkalo, Y. V. Classification of students with special educational needs. https://core.ac.uk/outputs/84274633/?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1 (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Topuzov, O. M., Tsymbalaru, A. D. (2019). The state of school practice organization of educational interaction of students with the objects of the educational environment. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council,. Iss. 1(1). 59–66 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-6> (ukr).
- Tsymbalaru, A. D. (2016). Osvitnii prostir: sutnist struktura i mekhanizmy stvorennia [Educational space: Essence, structure, and mechanisms of creation]. *Ukrainian Pedagogical Journal*, (1), 41–49. : <https://surl.li/pynrda> (Date of access: 01.04.2025) (ukr).

- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education: Law of Ukraine No. 2145-VIII dated 05.09.2017*. Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, (38–39), Article 380. https://urist.com.ua/pro_osvitu/st-1 (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Yarmachenko M. D. (Ed.). (2001). *Pedagogical Dictionary / APN, Institute of Pedagogy : Pedagogical Thought*. <https://surl.lu/jgwylo> (Date of access: 01.04.2025) (ukr).
- Zasenko, V. (2017). Special education: Steps towards change. *Special Child: Learning and Upbringing*, (1), 7–12. <https://surl.li/mxqtde> (Date of access: 01.04.2025) (ukr).

THE ESSENCE OF THE CONCEPT «INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION»

Nikolenko L., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Pedagogy and Special Education; Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine.

The article provides a comprehensive analysis of the concept of inclusive educational space of a higher education institution as an important element of the educational system that facilitates the inclusion of persons with special educational needs in higher education.

The study also covers the definition of the category 'higher education student with special educational needs', which includes a wide range of people who face learning difficulties for various reasons: biological, socio-economic, psychological, cultural and other. The author analyses different approaches to the categorisation of special educational needs and considers the existing variations in their aggregates in the scientific literature and regulatory documents.

The main differences between the traditional and inclusive educational space, their structural components and functional features are investigated. It is determined that an inclusive educational space involves a combination of physical, organisational, pedagogical and communicative components that ensure comfortable learning, social interaction and professional development of students with special educational needs.

The methodological basis of the study was a content analysis of the scientific concepts of 'educational space' and 'inclusive educational space'. It has been found that inclusive educational space is considered by pedagogical science and educational practice as an integral system; a separate educational cluster; socio-pedagogical environment; a specific object of pedagogical influence; a form of social being; a special pedagogical reality; a constant of the entire social policy of the state.

The author defines the inclusive educational space of a higher education institution as a holistic structured institutional space that provides equal access to quality higher education and the necessary support to all students, regardless of their physical, cognitive or social characteristics, and meets the conditions for academic, social, personal self-development and professional growth of all participants in the educational process.

It is emphasised that the inclusive educational space of higher education institutions is an important factor in the realisation of the right to education of persons with SEN and ensures their competitiveness in the labour market. It is not only an educational but also a social space where students' identity is constructed and their academic, professional and social competences are formed.

Keywords: *inclusion in higher education, inclusive educational space, students with special educational needs, equal access, social model of inclusion, higher education, special educational needs, educational space, equality, higher education institution.*

Стаття надійшла до редакції / Received 01.03.2025
Прийнята до друку / Accepted 25.04.2025
Унікальність тексту 94 % («StrikePlagiarism» ID 330611768)
© Ніколенко Людмила Миколаївна, 2025